

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Ковтун Оксани Анатоліївни
«Методологічні засади управління стійким
розвитком підприємств в умовах глобалізації»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальності теми дисертації. У сучасних умовах зростання невизначеності і нестабільності глобальних трендів соціально-економічного розвитку важливою є активізація тих управлінських дій, які сприяють забезпеченню стійкості і прогресу вітчизняних підприємств. Для їх реалізації необхідним є нове методологічне забезпечення управлінської діяльності, що служить основою модернізації та оновлення. Однак, нині в Україні діяльність підприємств, що спрямована на забезпечення їх стійкості і успішності у стратегічній перспективі, стикається з численними труднощами, включаючи недостатнє фінансування, відтік кваліфікованих кадрів за кордон, надзвичайний рівень ризиків (окремі з яких взагалі не можливо мінімізувати) і недостатню увагу з боку держави. Тому актуальним питанням на сьогодні є дослідження основних особливостей і тенденцій стійкого розвитку підприємств, що допоможе визначити можливі шляхи активізації їх діяльності та забезпечення конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Зазначені проблеми стійкого розвитку вимагають детальної уваги науковців і практиків, потребують формування пріоритетних завдань стійкого розвитку, коригування існуючих стратегій, розробки нових механізмів управління тощо. Для підвищення потенціалу підприємств у сучасних умовах доцільним буде використання у вітчизняній практиці позитивного зарубіжного досвіду щодо розвитку бізнесу, задоволення власних потреб і потужних експортно-імпортних операцій.

Отже, тема дисертаційної роботи Ковтун О. А., в якій надано авторські пропозиції щодо розв'язання проблеми розроблення методологічного

забезпечення управління стійким розвитком підприємств в умовах глобалізації, є актуальною і своєчасною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації. Ознайомлення з положеннями та результатами виконаного Ковтун О. А. дисертаційного дослідження надає підстави стверджувати про достатню міру їхньої обґрунтованості та достовірності.

У роботі чітко визначені об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процеси управління стійким розвитком підприємств в умовах глобалізації, а предметом дослідження – теоретичний базис, методологічні засади та практичний інструментарій управління стійким розвитком підприємств в умовах глобалізації.

Сформульовані авторкою мета і завдання дослідження визначили структуру роботи, її логіку, важливі аспекти дослідження. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації, підтверджується використанням сукупності принципів наукового пізнання, загальних і спеціальних методів та прийомів дослідження. Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економіки, менеджменту, ризикології й регіоналістики, наукові праці провідних зарубіжних і вітчизняних учених щодо діяльності та розвитку суб'єктів економічних відносин.

Наведені у дисертації наукові положення, висновки і пропозиції є достовірними, їх обґрунтованість підтверджується значним обсягом використаної інформаційної бази, документами про впровадження. Дисертація виконана в рамках наукових досліджень Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Університету Григорія Сковороди в Переяславі та Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Отже, положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи Ковтун О. А. є обґрунтованими і достовірними, а тема дисертації відповідає паспорту

спеціальності 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами.

3. Наукова новизна положень, висновків та результатів дослідження, що представлені у дисертаційній роботі. Робота містить вперше сформульовані та змістовно обґрунтовані теоретичні положення та методичні рекомендації, що впроваджені в практику діяльності вітчизняних підприємств і суттєво впливають на досягнення нових соціально-економічних результатів, зокрема:

1. Вперше запропонований теоретико-методологічний підхід до визначення напрямів стійкого розвитку підприємства з використанням методів логічного аналізу, статистичного аналізу, факторного аналізу, експертних оцінок, математичного інструментарію теорії нечіткої логіки та причинно-наслідкової діаграми К. Ішікави дозволяє визначати релевантність концептуальних стратегічних рішень та обґрунтовувати напрями стійкого розвитку підприємства (п. 2.3 стор. 131-138 дисертації). На практичному прикладі доведено ґрунтовність і достовірність даного підходу (п. 2.4 стор. 138-149 дисертації).

2. Вперше сформовану авторську бізнес-модель управління стійким розвитком підприємства, яка надає можливість створювати суспільну і споживацьку цінності на основі врахування вимог до стійкої діяльності підприємства, сформованих зовнішнім середовищем, реалізації напрямів формування та/або використання потенціалу підприємства, активізації впровадження нових технологій та інновацій, врахування ризиків, створення інформаційного контуру діяльності, оновлення системи забезпечення безпеки та системи антикризового менеджменту, які вбудовані в систему управління стійким розвитком підприємства (п. 4.3 стор. 240-249 дисертації).

3. Вперше запропоновану до впровадження вітчизняними підприємствами стратегію «friendly environment», як комплексну програму дій, яка забезпечує стабільний соціо-еколого-економічний розвиток підприємства в умовах глобалізаційних перетворень на основі трансформації бізнесу, інтеграції підприємства у світове бізнес-середовище, підвищення його

інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності із залученням до діяльності всіх стейкхолдерів; (п. 5.2 стор. 198-304 дисертації).

Дисертація містить низку авторських пропозицій щодо удосконалення наявного інструментарію управління стійким розвитком підприємств, зокрема:

– удосконалений методологічний підхід до оцінки стану стійкого розвитку підприємств, який передбачає використання розробленої авторкою економіко-математичної моделі, що дозволяє врахувати показники ризику і стійкості та дає змогу оцінювати стан стійкості підприємства і обґрунтувати його можливості з впровадження різних стратегій розвитку (п. 3.3 стор. 179-202 дисертації);

– удосконалений механізм управління стійким розвитком підприємств, під яким розуміється системна сукупність взаємопов'язаних економічних, соціально-психологічних, екологічних, технологічних, організаційно-адміністративних інструментів управління, що забезпечують досягнення стійкої позитивної динаміки показників виробничо-збутової, інформаційно-комунікаційної та соціально-економічної діяльності підприємства в умовах стрімких глобалізаційних змін, доповнено окремою «Підсистемою взаємодії» та розширено складові елементи інших його підсистем. Реалізація цих пропозицій на практиці надає можливість підприємствам посилювати комунікаційну діяльність, поліпшувати партнерські взаємодії зі стейкхолдерами та забезпечувати довготривалий стійкий розвиток підприємств в умовах високотурбулентних змін та стрімкого розвитку ІКТ і світової економіки (п. 4.4 стор. 250-276 дисертації);

– удосконалена структурно-логічна схему формування і реалізації стратегії стійкого розвитку підприємства, яка передбачає врахування рівня стійкості підприємства, ризиків та співпрацю і взаємодію з усіма контрагентами підприємства і дає змогу сформуванню й реалізувати релевантну для підприємства стратегію (п. 5.3 стор. 304-312 дисертації);

– удосконалена класифікація інфраструктури стійкого розвитку в частині виокремлення, крім територіальної та галузевої приналежності, ознаки

«за видами діяльності» та виділення логістичної, транспортної, інформаційної, комунікаційної, енергетичної, комунальної, консалтингової, фінансової, інвестиційно-інноваційної, інституційної, соціальної, виробничо-технологічної, ринкової інфраструктури та інфраструктури знань, дозволяє найбільш змістовно представити весь спектр партнерів, які можуть бути використані підприємствами з метою посилення стійкості бізнесу, скорочення окремих видів витрат, втрат часу, підвищення ефективності, інтеграції в техніко-технологічний, інформаційний і комунікаційний простір тощо (п. 4.1 стор. 218-231 дисертації);

– удосконалена систематизація детермінант стійкого розвитку підприємств одночасно за двома ознаками: «за місцем виникнення» (екзогенні та ендогенні) та «за сферами виникнення» (економічні, фінансові, соціально-політичні, екологічні, технічні, організаційні, наукові, демографічні, маркетингові, інноваційні, комунікаційні, форс-мажорні) надає можливість підприємствам точніше визначити детермінанти, відповідно до особливостей діяльності, та враховувати їх у економіко-управлінській діяльності (п. 1.2 стор. 50-75 дисертації);

– удосконалений підхід до формування матриці визначення стратегій стійкого розвитку підприємства відповідно до стану розвитку національної економіки та стану розвитку підприємств дозволяє обирати та реалізовувати стратегії, релевантні до умов діяльності підприємства та напрямів його розвитку (п. 5.2 стор. 198-304 дисертації).

Також, у роботі представлено кілька авторських пропозицій уточнюючого характеру, зокрема, уточнено сутність та зміст понять «стійкий розвиток підприємства» (п. 2.1 стор. 101-120 дисертації), «концепція стійкого розвитку підприємства» (п. 2.2 стор. 121-130 дисертації), «ризики стійкого розвитку підприємства» (п. 3.1 стор. 151-166 дисертації), «інфраструктура стійкого розвитку підприємства в умовах глобалізації» (п. 4.1 стор. 218-231 дисертації), «інструментарій управління стійким розвитком підприємства» (п. 4.2 стор. 232-239 дисертації), «механізм управління стійким розвитком

підприємства» (п. 4.4 стор. 250-275 дисертації), «стратегія стійкого розвитку підприємства» (п. 5.1 стор. 282-287 дисертації), що дало змогу забезпечити систематизований опис нових знань щодо стійкого розвитку підприємств, удосконалити його предметно-категоріальний апарат та створити підґрунтя для створення нових концепцій управління стійким розвитком підприємств.

В роботі набув подальшого розвитку інструментарій управління стійким розвитком підприємств, під яким запропоновано розуміти сукупність методів, прийомів, підходів, видів аналізу і способів впливу на соціо-еколого-економічну діяльність підприємства і який систематизовано за групами: аналітичні інструменти, методичні інструменти, технології управління і способи впливу. Реалізація зазначеного інструментального комплексу дозволить підприємствам вирішувати важливе науково-практичне завдання забезпечення сучасними дієвими інструментами, підвищувати ефективність управління, розширювати спектр управлінських дій, посилювати бізнес-позиції на ринку (п. 4.2 стор. 232-239 дисертації).

Набула подальшого розвитку класифікація ризиків стійкого розвитку підприємств як потенційної можливості негативного впливу на стійкість соціально-економічних, інформаційно-комунікаційних позицій підприємства на ринку, яку доповнено, окрім підприємницьких, видами «новітні ризики» та «несподівані ризики», що забезпечує можливість урахування новітніх глобалізаційних викликів та несподіваних загроз у підприємницькій діяльності (п. 3.1 стор. 151-166 дисертації).

Таким чином, дисертаційна робота Ковтун О. А. містить положення, висновки і рекомендації, які містять елементи наукової новизни, мають теоретичну і практичну значущість.

4. Практичне значення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації. Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи імplementовані в конкретні пропозиції, авторські рекомендації впроваджені у

діяльність восьми українських підприємств і одного закладу вищої освіти, що підтверджується відповідними актами про впровадження.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи опубліковані в достатній кількості наукових праць, зарахованих за темою дисертаційної роботи. У наукових працях дисертантки повною мірою відображені основні результати дослідження, у тому числі ті, які містять елементи наукової новизни та мають практичне значення.

За змістом, кількістю, обсягом та структурою наукові публікації відповідають п. 8 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р.) та наказу МОН України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» (№ 1220 від 23.09.2019 р.).

З наукових робіт, що опубліковано у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та висновки, що є результатом власних досліджень дисертантки, про що зазначено в переліку опублікованих наукових праць у дисертації та її рефераті.

6. Відсутність академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації у дисертаційній роботі. За результатами ознайомлення з положеннями дисертаційної роботи, проведеними розрахунками і висновками є підстави стверджувати про відсутність у них ознак фальсифікації та фабрикації. Всі запозичення є правомірними і обґрунтованими, мають відповідні посилання.

7. Зауваження та дискусійні питання стосовно положень докторської дисертації. Стосовно положень докторської дисертації слід надати зауваження та зазначити на деякі дискусійні питання.

1. У п.1.1 на рис.1.6 (стор. 49 дисертації) представлено систематизовані авторкою «Передумови управління стійким розвитком підприємств, до яких логічно було б також віднести проблеми посилення конкуренції та поширення

глобалізації, про що йшлося в тексті раніше.

2. У п.1.3 «Генезис управління стійким розвитком: теорія і практика» (стор. 76-84 дисертації) можна було б розглянути також генезу методологічного забезпечення стратегічної діяльності, про яку йдеться у п'ятому розділі роботи.

3. У п. 1.4 (стор. 95-96 дисертації) представлені виокремлені авторкою складові потенціалу, до яких не віднесено інвестиційний потенціал, хоча надалі на рис. 1.22 «Структура потенціалу стійкого розвитку підприємства» зазначені інвестиційні ресурси, що потребує додаткового пояснення.

4. У п.2.1 на рис. 2.3 (стор. 119 дисертації) представлено виділені авторкою види стійкості підприємств, до яких не включені збутова, ринкова, техніко-технологічна стійкості, про які йшлося в роботі раніше, що потребує уточнення.

5. При обґрунтуванні теоретико-методологічного підходу до визначення напрямів стійкого розвитку підприємства (пп. 2.3-2.4 дисертації) авторка зазначає, що «чим більше є свідчень на користь досліджуваної гіпотези (чи заперечень), тим ближчим до істини буде отримуваний результат», але не зазначає: чи впливає кількість гілок у діаграмі К. Ішікави на рівень впевненості у позитивному/негативному результаті?

6. У визначенні поняття ризику стійкого розвитку підприємства (стор. 157 дисертації) авторка відзначає «можливість негативного впливу на стійкість соціально-економічних, інформаційно-комунікаційних позицій підприємства на ринку», залишаючи поза увагою виробничо-збутові позиції, що є, на наш погляд, не логічним, адже саме вони в першу чергу пов'язані з ринковими ризиками.

7. У таблиці 3.8 (стор. 214 дисертації) представлені результати авторських розрахунків оцінок ризиків та інтегральних оцінок стійкості для аналізованих підприємств, але не наведені самі розрахунки, що, на наш погляд, доповнило б роботу.

Зазначені зауваження не є принциповими і не зменшують загальну

позитивну оцінку результатів виконаного дисертаційного дослідження.

8. Відповідність реферату змісту дисертаційної роботи. Реферат дисертаційної роботи відображає зміст основних результатів та положень дисертації і не містить положень, які відсутні в дисертаційній роботі.

9. Загальний висновок щодо дисертаційної роботи та її відповідності вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Дисертаційна робота Ковтун Оксани Анатоліївни на тему «Методологічні засади управління стійким розвитком підприємств в умовах глобалізації» є завершеним науковим дослідженням, виконаним авторкою самостійно на актуальну тему.

У дисертації містяться положення і пропозиції, які в сукупності дозволяють вирішити важливу науково-прикладну проблему розроблення теоретичних, методологічних і прикладних засад управління стійким розвитком підприємств в умовах глобалізації.

Дисертаційна робота відповідає вимогам нормативних документів МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема п. 7, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1197), а її автор – Ковтун Оксана Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та
управління Черкаського державного
технологічного університету

Руслан МАНН

Генеральний секретар

Генеральний секретар